

tinte; imele so različno kemijsko sestavo, prav tako različne so bile osnove pozlate in so s svojo barvo dajale zlati tinti poseben pečat.

V Dizmovo bratovščino, iz katere je kasneje vzbrstela tudi Akademija operozov, so bili vključeni pomembni slovenski izobraženci tistega časa, med katerimi je treba omeniti vsaj kartografa Florjančiča, tajnika Dolničarja in pa Prešerna, začetnika semeniške knjižnice v Ljubljani. Bratovščina je nastala v času, ko so rokopisne knjige dobile precej drugačno vlogo, kot so jo imele v srednjem veku. Barok se z rokopisi izkazuje v plemiških diplomah, bratovščinskih knjigah, kronikah samostanov in aristokracije ter v preprostih, zgodovinskemu spominu namenjenih zapisih. Zato ne preseneča, da je tudi Dizmova bratovščina pri svoji kroniki posegla po rokopisni tradiciji. Med sestrška dela, ki jih lahko na neki način povežemo z njihovo spominsko knjigo, sodijo na primer spominska knjiga Adama Wagnerja z Bogenšperka iz leta 1591, plemiške diplome (na primer plemiška diploma Josefa Antona Pittonija de Dannenfeld, dokumentirana z datumom 8. 4. 1739, objavljena na naslovnici Arhivov XIX/1999), ali Življenje antikrista Dionizija pl. Linzenburga iz leta 1682, (v slovenščino v 18. stoletju prevedel Matija Žegar). V vrsti baročnih rokopisnih knjig je kronika plemiške bratovščine sv. Dizme gotovo tista, ki jo lahko označimo za neprecenljiv spomenik rokopisne umetnosti 17. in 18. stoletja, ne le kot likovni in knjižni biser, pač pa tudi kot pomemben dokument slovenske zgodovine.

Anabelle Križnar

Predpisi s področja arhivske dejavnosti v Sloveniji – Regulations Governing Archival Activity in Slovenia, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 2001, 143 strani

Potem ko je bil leta 1997 sprejet Zakon o arhivskem gradivu in arhivih, in leta 1999 na njegovi podlagi še pravilniki, je dozorel čas za njihovo objavo tudi v posebni knjižici.

Predpisi s področja arhivske dejavnosti so tako zbrani na enem mestu, kar daje knjižici veliko uporabnost. Vsak arhivist bi jo moral imeti v svoji priročni knjižnici. Namenjena pa ni le arhivistom, ampak vsem, ki poslujejo z dokumentarnim gradivom, ali imajo arhivsko gradivo v lasti ali upravljanju.

Leta 1981 smo Zakon o varstvu naravne in kulturne dediščine skupaj z nekaterimi pravilniki, izdanimi na njegovi podlagi, objavili v publikaciji Arhivi (IV/1981), tokrat pa so predpisi objavljeni v samostojni knjižici, ki jo je izdal Arhiv Republike Slovenije.

V pričujoči knjižici je zbrana zakonodaja z arhivskega področja. Nujnost nove arhivske zakonodaje in potreba po njeni primerljivosti z varstvom arhivskega gradiva drugje v Evropi sta se pokazali ob družbenih

spremembah, osamosvojitvi Slovenije in uveljavljanju novega pravnega reda. Potreba po novem zakonu se je kazala tudi zaradi slabega upoštevanja prejšnje arhivske zakonodaje, čeprav se tu postavlja vprašanje, če ne bi bilo treba bolj zaostri kazenske določbe.

V knjižici so zgoščeno predstavljene najpomembnejše značilnosti Zakona o arhivskem gradivu in arhivih. Podrobneje so bile pred tem že predstavljene leta 1997 na 17. zborovanju Arhivskega društva Slovenije v Celju, novi pravilniki pa so bili predstavljeni leta 1999 na 18. zborovanju Arhivskega društva Slovenije v Postojni. O novi arhivski zakonodaji smo pisali tudi že na straneh publikacije Arhivi (XX/1997).

V knjižici so poleg Zakona o arhivskem gradivu in arhivih objavljeni še pravilniki, ki razlagajo oziroma dopolnjujejo zakonske določbe. Objavljeni so tile pravilniki: Pravilnik o materialnem varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva, Pravilnik o strokovni obdelavi in evidencah arhivskega gradiva, Pravilnik o strokovni usposobljenosti delavcev javnopravnih oseb, ki delajo z dokumentarnim gradivom, Pravilnik o odbiranju in izročanju javnega arhivskega gradiva arhivu, Pravilnik o uporabi javnega arhivskega gradiva v arhivih, Pravilnik o ravnanju z zasebnim arhivskim gradivom ter Pravilnik o pripravi, strokovnih izpitih in pridobivanju nazivov za zaposlene v dejavnosti s področja varstva kulturne dediščine. Medtem ko je bilo šest pravilnikov izdanih leta 1999 na podlagi Zakona o arhivskem gradivu in arhivih, pa je bil Pravilnik o pripravi, strokovnih izpitih in pridobivanju nazivov za zaposlene v dejavnosti s področja varstva kulturne dediščine izdan že leta 1996. Ker ta pravilnik ureja celotno področje varstva kulturne dediščine, ni objavljen v celoti, ampak le tisti del, ki je povezan z arhivi.

Gre za knjižno obliko izdaje zakonodaje, tako da so v besedilo vneseni vsi poznejši popravki zakona in pravilnikov.

V publikacijo nas uvede predgovor urednice mag. Natalije Glažar in dva prispevka prof. dr. Jožeta Zontarja. Njegov prvi prispevek govori o poglobitvi značilnosti novega zakona, drugi pa o pravnem urejanju varstva arhivskega gradiva na Slovenskem v preteklosti. Arhivska stroka je pripravljala novega arhivskega zakona začela že leta 1989, leta 1994 pa je Vlada RS predlog zakona poslala v obravnavo v Državni zbor in tam je bil zakon sprejet šele po večletnem parlamentarnem postopku. Zakonodajalec je upošteval nesporno dejstvo, da je arhivsko gradivo po svoji naravi tako specifična vrsta kulturne dediščine, da jo je smiselno urediti v posebnem zakonu.

Razprava o pravnem urejanju varstva arhivskega gradiva na Slovenskem v preteklosti pregledno obravnava predpise, ki zadevajo varstvo arhivskega gradiva vse od najstarejših pa do sodobnih predpisov. Najstarejši predpis je izšel leta 1832 in se je nanašal na hrambo arhivskega gradiva pri upravnih organih v vseh avstrijskih deželah, na gradivo sodišč pa se je nanašal nekoliko podrobnejši predpis iz leta 1843. Poleg skrbi za državno gradivo je bil pregled nad privatnim gradivom leta 1850 zaupan Centralni komisiji za raziskovanje in vzdrževanje umetnostnih in zgodovinskih spomenikov.

vinskih spomenikov. Komisija se je leta 1911 preimenovala v Arhivski svet. Predstavljeni so tudi predpisi iz obdobja med vojnama, iz let druge vojne in obdobja po njej. Tako tisti predpisi, ki so bili sprejeti na republiški ravni (npr. Zakon o arhivskem gradivu in arhivih, 1966; Zakon o naravni in kulturni dediščini, 1980), kot tudi tisti na federalni ravni (npr. Splošni zakon o državnih arhivih, 1950; Zakon o arhivu Jugoslavije, 1964, 1973; Zakon o arhivskem gradivu federacije, 1986).

Nato je objavljen Zakon o arhivskem gradivu in arhivih z vnesenimi poznejšimi popravki. Zakon je razdeljen na sedem poglavij: Splošne določbe, Arhivska javna služba, Arhivsko gradivo, Uporaba arhivskega gradiva v arhivih, Nadzor, Kazenske določbe, Prehodne in končne določbe. Poglavje o arhivskem gradivu je razdeljeno na podpoglavja o javnem arhivskem gradivu, zasebnem arhivskem gradivu, filmskem arhivskem gradivu in arhivskem gradivu verskih skupnosti.

Objavi Zakona o arhivskem gradivu in arhivih ter pravilnikom je priključen še Sklep o ustanovitvi in načinu dela arhivske komisije, sprejet leta 2000. Zakon o arhivskem gradivu in arhivih je skupaj s predgovorom in prispevkom prof. dr. Jožeta Žontarja o temeljnih značilnostih novega zakona objavljen tudi v angleščini, to pa omogoča, da se z našo arhivsko zakonodajo seznanijo tudi zainteresirani mednarodni strokovnjaki.

Matevž Košir

Bojan Himmelreich, Namesto žemlje črni kruh, Organizacija preskrbe z živili v Celju v času obeh svetovnih vojn, Publikacije Zgodovinskega arhiva Celje, Študije 6, Celje 2001, 232 strani

V novih prostorih Zgodovinskega arhiva Celje na Teharski cesti 1 je bila 3. decembra 2001, na dan kulture, predstavljena knjiga mag. Bojana Himmelreicha z naslovom Namesto žemlje črni kruh s podnaslovom Organizacija preskrbe z živili v času obeh svetovnih vojn. Knjiga je rezultat večletnega raziskovalnega dela in je predelana in dopolnjena magistrska naloga.

Avtor v knjigi predstavlja problematiko preskrbe z živili v Celju v obdobjih 1914-1923 in 1939-1945. Delo je nastalo na podlagi proučevanja predvsem arhivskih virov, ki jih hranita Zgodovinski arhiv Celje in Arhiv republike Slovenije, nekaj gradiva je avtor dobil tudi v Pokrajinskem arhivu Maribor in Zgodovinskem arhivu Ljubljana, ter s proučevanjem časnikov in tednikov iz navedenega obdobja, pa tudi s proučevanjem zakonodaje, ki je urejala delo teles, zadolženih za organizacijo preskrbe v kriznih časih vojne, pred njo in po njej.

Avtor nam v prvem poglavju predstavi obdobje prve svetovne vojne. Kmalu po izbruhu vojne se je tudi celjsko prebivalstvo moralo soočiti z narašča-

jočimi problemi preskrbe z živili. Avstro-Ogrska na vojno glede preskrbe s prehrano ni bila pripravljena, saj tako kot nobena od vojskujočih se držav ni predvidevala, da bo vojna trajala daljše obdobje. V letih pomanjkanja so oblasti najprej poskušale posegati v sistem prehrane s pozivi k varčevanju in racionalni izrabi živil (*"ne zavrzi niti koščka kruha, tudi če ni svež"*, *"krompir najprej skuhaj in šele nato olupiti"*), pozneje pa so izdale na državni, deželni in okrajnih ravneh številne predpise, ki so urejali preskrbo z živili. V državnem uradnem listu je bilo v letih 1915-1918 kar 20 odstotkov predpisov tako ali drugače povezanih z zagotavljanjem prehrane, v štajerskem deželnem uradnem listu je bila za isto obdobje ta številka še večja (37%). Oblasti so najprej uvedle živilske nakaznice za moko in kruh (1915), čez leto dni pa še za druga pomembnejša živila. Za najnujnejše predmete je oblast določila najvišje cene. Če jih je prodajalec želel prekoračiti, ga je kaznovala politična oblast. Država je preskrbo z živili nadzirala s široko razvejano mrežo centralizirano vodenih teles, ki jih je ustanovljala od februarja 1915 (Žitni zavod) do novembra 1916 (Urad za ljudsko prehrano). V Celju je občinski odbor, po zgledu drugih, ustanovil "odbor za živiljske potrebščine" (1915). Takšne neorganizirane in spontane, iz potrebe nastale neodvisne odbore je država podpirala, jih vzela v svoje pokroviteljstvo in jih spremenila v podaljšek svoje izvršilne oblasti z namenom, da zagotovi minimalno preskrbo v zaledju in s tem prepreči stradanje prebivalstva. Omejitve porabe moke, omejitve časa peke kruha in določba, da smejo peki peči le kruh, ne pa več peciva, je lokalni dnevnik *Deutsche Wacht* zagrenjeno komentiral, da *"bomo... namesto običajne žemlje imeli ob jutranji kavi kos črnega kruha."* Pri tem je zanimivo, da je bila dobava kave kljub uvozu do leta 1917 dokaj redna, kakovost kruha pa se je vsak dan slabšala, saj so morali zaradi pomanjkanja pšenice dodajati nadomestke (ječmenova, koruzna, krompirjeva moka, ovsena, riževa moka, krompirjeva kaša).

Prebivalci Celja so morali začeti zmanjševati porabo osnovnih živil že takoj na začetku vojne, stanje pa se je začelo vidno slabšati po drugi zimi vojne. Številni konkretni primeri, primerjalne tabele in objavljeni dokumenti nam kažejo, kako se je slabšal živiljski standard prebivalstva.

V drugem in tretjem poglavju je avtor raziskal prehransko politiko Kraljevine SHS oziroma Kraljevine Jugoslavije po prvi svetovni vojni in v obdobju od začetka druge svetovne vojne do napada na Jugoslavijo. Za obe obdobji je značilno, da je država s svojimi ukrepi neposredno posegala na področje preskrbe s hrano, a z nekaj bistvenimi razlikami. Za prvo je značilna normalizacija stanja po vojni, za drugo motnje v preskrbi prebivalstva kot posledice vojne, ki je potekala drugod.

Ob nastanku nove države, Države SHS, se je stanje začasno še poslabšalo, saj v obdobju vsesplošnega razsula, ob umikanju vojske čez slovensko ozemlje, pretrganih komunikacijah in praznih skladiščih ljudem ni bilo lahko pri iskanju vsakdanjih obrokov. Kljub prizadevanjem narodne vlade in pozneje osrednje